

Museums a Cuira

Purtrets dals museums ed archivs culturals dal Grischun

■ Il portal www.museums-grischuns.ch preschenta a moda cumplexiva ed en las trais linguas chantunals la vasta paletta da museums ed archivs culturals dal Grischun. Il portal è vegni realisà da l'Uffizi da cultura ensemen cun las var 90 instituziuns da tut las parts dal Chantun. Chatta.ch dat oz in sguard als museums ed archivs culturals situads en la chapitala dal Grischun.

Museum retic

Il Museum retic expone l'istorgia dal Grischun a maun d'ina schelta d'exponats da sia collecziun. Ils trais plauns superius da la chasa patriziana barocca ch'è vegnida construïda per il barun Paul von Buol zu Strassberg e Rietberg (1634-1697) èn detgads als temas «Pussanza e politica», «Lavor e paun» ed a «Crair e savoir». Il museum respunda uschia a dumondas concretas socialas, economicas ed istoric-culturalas e sa differenziescha pia da museums istorics classic ch'èn concepids strictamain tenor la cronologia.

Il plaunterren è reservà per exposiziuns spezialas, entant ch'ina exposiziun archeologica cun il titel «Chats e fatgs archeologics» en il plaun sutterran preschenta objects dal temp da crap fin al temp medieval tempriv.

La collecziun dal Museum retic cumpiglia bundant 100 000 objects da tut las epocas fin al temp da crap. En il museum vegn mussà circa in dieschavel da tut la collecziun. En exposiziuns spezialas dilucidescha il Museum retic regularmain aspects specifics da l'istorgia grischuna integrond l'istorgia svizra.

Exposiziun didactica davart la preistorgia

Concepida sco center didactic mussa l'exposiziun l'istorgia dal mund e da l'umanità fin al temp roman. Las epocas correspondentas vegnan preschentadas cun numerus exponats. Ultra da fossils pon ins contemplar objects originals e reproducziuns d'originals sco era copias d'objects dal temp da glatsch fin al temp roman. Objects da l'etnologia permettan plinavant cumparegliaziuns istoric-culturalas, per exempel cun la Papua Nova Guinea u cun il Tibet.

Grond'impurtanza survegn l'experientscha directa cun l'istorgia. L'exposiziun davart la preistorgia sa drizza perquai en spezial a classes da scola. Colliada cun la lavur en il museum è era la concepziun da meds d'instrucziun davart la preistorgia e la protoistorgia. Per classes vegn mess a disposiziun ina valisch d'emprest davart il tema Romans.

Al concept didactic da l'exposiziun correspunda er il fatg che las visitadras ed ils visitaders dastgan prender en maun las differents copias e reproducziuns, per exempel da guaffens preistorics e d'iseglia dal mintgadi.

Exhavaziuns romanas Welschdörfli

Il quartier Welschdörfli da Cuira è stà abità cuntinuadamain dal temp da crap fin al preschent. Anc oz è visibels edifizis romans sin l'areal Ackermann. In dals edifizis serviva probablamain sco albiert, ils ulteriurs sco edifizis d'abitad normals. Ultra da restanzas da picturas muralas e d'in palantschieu d'aissas da lain è vegni scuvert in stgudament da palantschieu cun aria chauda (ipocaust).

Las restanzas da l'abitadi vegnan circumdadas dapi l'onn 1986 da l'ovra da protecziun da l'architect grischun Peter Zumthor. Las trais hallas èn construïdas tenor il plan irregular da las restanzas da l'abitadi e protegian quellas. A medem temp permetta la construcziun da lamellas da lain er il contact visual cun ils cuntorns urbans odierns. Las trais hallas cun lucarnas stgi-

Istorgia, art e natira – ils museums tractan temas ordvart multifars. FOTOS MUSEUMS-GRISCHUNS.CH

rentadas vegnan colliadas ina cun l'autra tras ina passarella.

Sper ils fundamentes da las trais chasas romanas datti da contemplar picturas muralas sco era chats dal temp neolitich fin a l'epoca romana (sco copias).

Stgazi da la catedrala

Il Stgazi da la catedrala sa cumpona per gronda part d'utensils liturgics che tutgavan dal temp medieval tar l'equipament da la catedrala e da la baselgia claustrala da Son Luzi. Tut en tut illustrescha il Stgazi da la catedrala l'istorgia culturala sacrala da 1500 onns da la fundaziun da l'investigiu da Cuira fin oz.

Las ovras d'art las pli impurtantas han ins pudì contemplar fin l'onn 2002 en la sacristia da la catedrala. Igl è planisà d'installar en il chastè episcopal renovà in nov museum cun il Stgazi da la catedrala. En il museum vegn era mussà in ciclus monumental da maletgs da la mort dal 1543 tenor motivs da Hans Holbein il giuven (ca. 1497-1543).

Il Stgazi da la catedrala cumpiglia en emprima lingua reliquiari (recipients per conservar restanzas da sontgs) ed instruments da l'altar. In dals objects ils pli vegls è ina chaschina romana da medischina or d'ivur che vegniva medemmain duvrada sco reliquiari. Reliquiariis pli gronds chatt'ins en furma da stgaffs, uschia er ina stgaffa che datescha da l'onn

1252 e che cuntegna las reliquias da son Flurin.

Museum da la polizia grischuna

Il Museum da la polizia grischuna documentescha l'istorgia da la polizia chantunala durant passa 200 onns. La collecziun mussa co che la polizia dad oz cun sias differents incumbensas è sa sviluppada or da las unitads da langeghers dal 19avel tschientaner.

Preschenta vegn l'istorgia a maun d'objects istorics sco unifurmas ed armas. Ins po dentant era contemplar signalaments, fotografias da lieus da delicts e da fastizs, guaffens d'infractions, valischs cun daners fauss ed armas d'assassinats. Bliers da quests exponats stattan en connex cun cas criminals istorics u documenteschan eveniments spectaculars e svilups impurtants da l'istorgia da la polizia dal Grischun. En in «kino polizial» vegn intermediada l'istorgia, l'organisaziun ed il mintgadi da la polizia chantunala.

Il museum infurmescha ultra da quai davart la prevenziun d'incendis e tracta era dumondas en connex cun narcotics.

Museum da maschinas da cusur

Il Museum da maschinas da cusur mussa ina schelta da 120 maschinas da cusur da differents marcas e da differents pajais d'origin. Ils exponats derivan da la collecziun che cumpiglia var 300 maschinas isto-

ricas ch'il fundatur dal museum e mecanist da maschinas da cusur Bernd Pittermann ha rimnà durant bliers onns. Il museum mussa maschinas da cusur a maun, maschinas da cusur electricas e maschinas da cusur per uffants. Ultra da las maschinas da cusur da chasa èn er exponadas intginas maschinas da cusur industrialas. Cumplettada vegn l'exposiziun tras accessoris istorics, fotografias e placats da reclama.

Il museum illustrescha en spezial il svilup da la maschina da cusur durant ils onns 1871 fin 1940. Spezialmain interessantas èn raritads sco in exemplar d'ina maschina da cusur da la firma Loewe da Berlin. Tut las maschinas funcziunan, intginas dad ellas pon ins empruvar or.

Cun agid da placats da reclama istorics, da fotografias e d'accessoris sco chaschinas e cussins da guglias vegnan er integrads aspects da l'istorgia sociala.

Sin l'areal Pulvermühle han ins produci fin il 1976 pulvra da sajettar, il mecanissem d'in mulin pon ins anc inspectar oz. L'areal nua che sa chatta er il Museum da maschinas da cusur vegn nizzegià oz sco parc d'animals e parc da temp liber. Ils var 20 edifizis da lain, nua che vegniva producida antruras la pulvra da sajettar, servan oz mintgatant da susta a lamas, chauras, nursas, portgs-buttschun, portgs pailus u er ad asens e ponis.

Archiv da cultura da dunnas

L'archiv da cultura da dunnas rimna e perscrutescha documents en scrit, illustraziuns sco era documents auditivs davart l'istorgia da las dunnas e da las schlattainas en il Grischun. La lavur d'archiv vegn amplifigada tras agens projects da perscrutaziun. L'archiv producescha era sez documents impurtants, consultond umans pli vegls davart las kundiziuns da viver da pli baud. En referats ed en publicaziuns vegnan tractadas dumondas socialas en vista al preschent. Ultra da quai porscha l'archiv per la cultura da las dunnas cussegliaziuns en ils secturs da l'archiv e da l'infurmaziun.

Per sias activitads correspondentas dispona l'archiv d'ina biblioteca che cumpiglia passa 1000 titels sco era d'in grond archiv cun scrituras e documents da differents unions ed instituziuns e numerus dossiers biografics.

L'archiv cumpiglia plirs archivs d'unions da dunnas, da partidas politics, da persunas privatas e d'instituziuns culturalas. Ultra da quai dispona el d'in archiv biografic cun numerus dossiers davart dunnas en il Grischun.

Museum d'art dal Grischun

Il Museum d'art dal Grischun dispona d'ina collecziun da var 7000 ovras da tut las spartas da l'art figurativ a partir dal 18avel tschientaner fin il temp actual. Ils highlights èn ovras d'artists grischuns sco Angelika Kauffmann (1741-1807), Augusto Giacometti (1877-1947), Giovanni Segantini (1858-1899) ed Alberto Giacometti (1901-1966). Ovras contemporanas derivan d'artists sco Dieter Roth, Not Vital, Jules Spinatsch u Zilla Leutenegger.

Il Museum d'art dal Grischun mussa mintg'onn tschintg fin sis exposiziuns temporaras che stattan per il pli en connex cun il Grischun. Il museum sa chatta en ina villa neoclassicistica erigida il 1874/1875 dal commerziant Jacques Ambrosius von Planta ed ornada cun elements da l'«orientalissem». Actualmain vegn il museum amplifigà tras in nov edifiz, in project d'engroniment dal biro d'architectura spagnol Barozzi Veiga.

Fundaziun Capauliana

L'archiv da maletgs grischun da la Fundaziun Capauliana cumpiglia ina collecziun multifara da Duri Capaul (1923-2009), in advocat naschì a Lumbrein, da var 30 000 ovras e documents istoric-cultural d'artists grischuns per part enconuschents. Da ve-sair èn cuntradas, edifizis, schabetsg istorics, purtrets e scenas dal mintgadi da differents epocas. Perquai s'adatta l'archiv da

maletgs en spezial per studis cumparativs davart la midada d'abitadis e davart il svilup dal traffic, da la tecnica e dal turissem.

La Fundaziun Capauliana fundada il 1986 ha l'intent da render accessibla la collecziun al public. Il catalog online è disponibil sin www.capauliana.ch. L'archiv po vegnir visità sin dumonda.

Tut ils objects da la collecziun sa refere-schan al Grischun. Tranter quels sa chattan 6000 maletgs originals d'artists e d'artists per part renumads dal Grischun, 15 000 cartas postalas e numerus fotografias, chartas geograficas, placats, prospectus da reclama e cudeschs. Las ovras cumpiglian in spazi da temp da tschintg tschientaners; ellas tanschan da la gravura d'arom dal temp medieval fin a la fotografia moderna.

Forum Würth

Il Forum Würth mussa regularmain exposiziuns cun ovras da la collecziun Würth, la quala è cun sias 16 000 ovras – oravant tut dal 20avel e 21avel tschientaner – d'impurtanza internaziunala. Las exposiziuns en l'edifizi d'administraziun da la firma Würth International èn concepidas tenor temas u tenor artists e vegnan preschentadas al public cun agid da visitas guidadas e d'in program accompagnant multifar.

Sco exposiziun permanenta posseda il forum da cultura Würth in parc da sculpturas ordaifer l'edifizi. Qua pon ins contemplar ovras da Niki de Saint Phalle (1930-2002), Jean Tinguely (1925-1991), Bernhard Luginbühl (1929-2011), Not Vital (*1948) e Carlo Borer (*1961).

En l'edifizi ch'è vegni planisà dal biro d'architectura Jungling & Hagmann da Cuira e ch'è vegni avert l'onn 2002 han ultra da quai lieu regularmain occurrenzas culturalas.

La collecziun Würth, a la quala il Forum Würth recurra per sias exposiziuns, è vegnida fundada ils onns 1960 da Reinhold Würth. La gruppa Würth posseda tranter auter in museum sco er il clavà istoric cun il num «Hirschwirtscheuer» a Künzelsau, ina sala d'art a Schwäbisch Hall e dependances d'art en differents pajais europeics.

Museum da la natira dal Grischun

Il Museum da la natira dal Grischun preschenta sco center da documentaziun e da perscrutaziun tut la varietad da la natira grischuna. Visitas cun guidadas, referats, excursiuns, curs e projects scientifics, ma era exposiziuns permanentas davart la flora, la fauna e la geologia dal Grischun tutgan tar il manaschi dal museum. Il museum dat paisa ad in'intermediaziun da connex ecologic chapibla per tut las vegliadetgnas.

Singuls objects che attiran il public sco il chat d'aur il pli impurtant da la Svizra u l'urs «JJ3» immigrà il 2007 vegnan integrads en las exposiziuns davart l'ecologia u ils mammals dal Grischun. Exposiziuns spezialas cumpletteschan il program varià.

Il museum dispona da diversas collecziuns dals secturs geologia (inclusiv fossils), mineralogia, zoologia e botanica. Las collecziuns las pli veglias èn vegnidas fundadas avant 200 onns, autras èn vegnidas concepidas pir dacurt. Las collecziuns scientificas èn collocadas en il local da protecziun per bains culturals dal museum e pon vegnir contempladas sin dumonda.

Il Museum da la natira dal Grischun, ch'è vegni inaugurà il 1981, è ina da las ultimas construcziuns da Bruno Giacometti (1907-2012). L'architect, in dals frars dal famus artist Alberto Giacometti (1901-1966), è vegni enconuschent sin plaun internaziun grazia a ses project dal pavigliun svizzer per la Biennala a Venezia l'onn 1952.

La preschentaaziun:
Dossier «Museums a Cuira»

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/?hiid=3451
www.chatta.ch